

Grammaticale taalontwikkeling bij nieuwkomers

Hanna Kuijs – hanna@kleurrijketaal.nl

Het programma

- NT2-grammatica: wat en waarom?
- Stimuleren van grammaticale taalontwikkeling
- Grammatica in de taalmethode

Startpunt

Welke doelen heb je voor ogen met jouw taalonderwijs?

Visie op taal leren

Functioneel communicatieve visie

- Focus op taal als middel om te communiceren en leren.
- Klanken, woorden en zinnen zijn bouwstenen voor het overbrengen van betekenis.
- Taal leren in een zinvolle context.
- Nadruk op interactie en kennisontwikkeling.

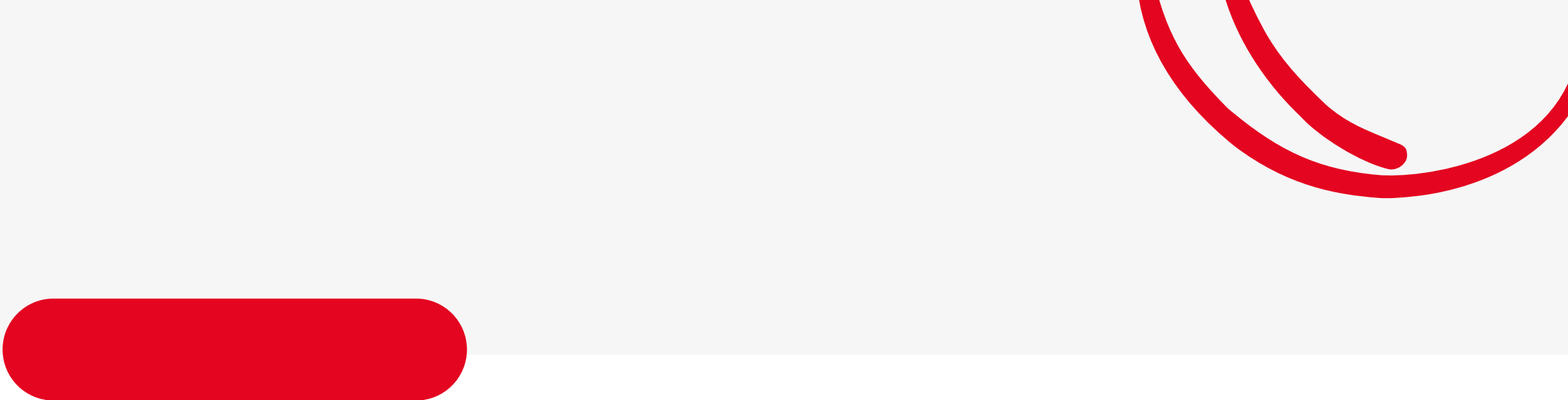
Structurele visie

- Focus op vorm en correct taalgebruik
- Taalvaardig zijn betekent correct spreken en schrijven.
- Aanleren en inoefenen van klanken, woorden en zinsbouw.

LOWAN doelen mondelinge taal

- De leerling kan de rol van luisteraar en spreker communicatief vervullen in een situatie waarin hij zich veilig voelt
- De leerling doet poging tot uitingen over wat hij gezien en gedaan heeft, eventueel met visuele ondersteuning
- De leerling luistert precies om korte, concrete instructies te begrijpen
- De leerling verwoordt zijn eigen gedachten en denkvragen passend bij het taalniveau
- De leerling kan begrip van teksten kenbaar maken (tijdsvolgorde, oorzaak-gevolgrelaties)

Bron: [LOWAN leerlijn mondelinge taal](#)

NT2 grammatica: waar hebben we het over?

Wat is het meervoud van...?

- Bonkel
- Bor
- Kakoe
- Ket
- Woes

Ik ga vanavond vroeg naar bed, omdat ...

Morgen ...

NT2-grammatica: voorbeelden

Dit is **de** tafel
En dit is **het** potlood

Kijk, daar **loopt** mijn vriend!
Kijk, daar **lopen** veel kinderen!

Eén **fiets**
Twee **wielen**

Deze tafel of **die** tafel?
Dit potlood of **dat** potlood?

Van wie is deze jas?
Van **mij**!
Het is **mijn** jas!

Die reus is **snel**!
Wat een **snelle** auto!

De oma fietst **op het fietspad**.
In de lente leggen veel vogels een ei

NT2-grammatica: categorieën

Woordvorming	Zinsbouw	Functiewoorden
Bijvoorbeeld: • Enkelvoud en meervoud • Verkleinwoorden • Samenstellingen • Bijvoeglijk naamwoorden • Werkwoordsvervoeging	Bijvoorbeeld: • Hoofdzinnen • Bijzinnen • Vraagzinnen • Bevelzinnen	Bijvoorbeeld: • Lidwoord • Aanwijzend voornaamwoord • Voorzetsels van plaats en tijd • Persoonlijk voornaamwoorden • Bezittelijk voornaamwoorden • 'Er'

Hoe leren kinderen taal?

In interactie:

met rijk taalaanbod,

uitgedaagde taalproductie

en feedback

(o.a. Snow, 2014; Van Veen, 2017)

Stimuleren van (grammaticale) taalontwikkeling

Kansen voor impliciet leren

Taal gebruiken bij uitnodigende activiteiten.

- Rijke, talige context
- Betekenisvolle, taalrijke interactie, bijvoorbeeld in spel en gesprek

Expliciet aanbod

Expliciete aandacht voor hoe je zo duidelijk zegt wat je zeggen wilt.

- Doelgerichte aandacht voor grammaticale verschijnselen (woordvorming, zinsbouw, functiewoorden)
- Didactisch opbouw van begrijpen naar produceren

Impliciet waar mogelijk, expliciet waar nodig

(Ruimte voor nieuwe talenten, PO raad)

Tip

**Laat leerlingen zoveel mogelijk rijke taal horen
(en lezen)**

**Betrokkenheid
Begrijpelijk
Boven niveau**

Ik ben ziek
Mijn hoofd doet pijn
Ik moet naar de dokter
Wat zou er toch zijn?
Ik ben ziek
Mijn buik doet pijn
Ik moet naar de dokter
Wat zou er toch zijn?
Dokter, kijk eens even
Waarom heb ik zo'n pijn?
Nee, het is niet leuk
Om ziek te zijn

Bron: [Minidisco](#)

Ik heb het koud. *Trek je trui dan aan.*
Ik heb het koud. *Doe je jas dan dicht.*
Ik heb het koud. *Zet je muts dan op.*
Ik heb het warm. *Zet je muts dan af.*
Ik heb het warm. *Doe je jas dan uit.*
Ik heb het warm. *Trek je trui dan uit.*
Het is nog te warm.
Zet de deur dan open en ga een beetje buiten lopen.

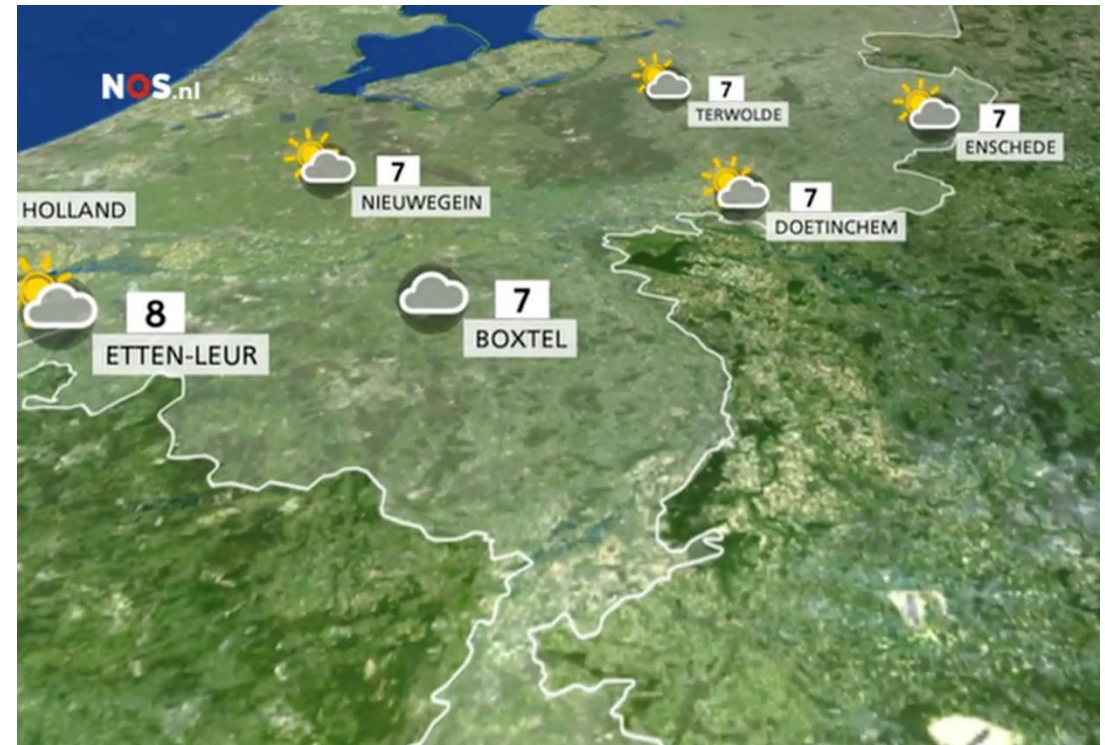
Bron: An Nouwen
Zie ook: Hulstijn, 2018

Vannacht, ja dan wordt het behoorlijk koud.

In het oosten en noordoosten gaat het zelfs een beetje vriezen!

Morgen wordt het niet zo warm, zeven of acht graden.

Het waait ook best hard en er is soms wat zon, maar ook vaak bewolking.

Bron: NOS Jeugdjournaal

Zet je licht aan!

- 1 Te veel mensen fietsen zonder licht in het donker.
- 2 'Dat moet anders,' zegt de ANWB.
- 3 Daarom is er nu een actie.
- 4 De actie heet: 'Zet je licht aan!'

5 Beter te zien

- 6 In het donker moet het licht op je fiets aan.
- 7 Want dan ben je beter te zien.
- 8 Andere mensen op de weg kunnen je dan goed zien.
- 9 En je kunt zelf ook alles beter zien.
- 10 Dat is veilig.
- 11 Er gebeuren dan minder ongelukken.
- 12 Heb je goed licht op je fiets?
- 13 Dan is de kans kleiner dat je wordt aangereden.
- 14 Fiets je zonder goed licht?
- 15 Dan kun je een boete krijgen van bijna 30 euro. ①+②

Op je fiets moet je achter een rood licht hebben.

16 Goede verlichting

- 17 Je moet dus goede verlichting hebben op je fiets.
- 18 Wat is goede verlichting?
- 19 Daar zijn regels voor.
- 20 Heb je vaste lampen?
- 21 Dan moet je wit of geel licht vóór hebben.
- 22 En rood licht achter.
- 23 De lampen mogen niet knipperen.
- 24 Heb je losse lampjes?
- 25 Dan gelden dezelfde regels.
- 26 De lampjes maak je vast aan je kleding.
- 27 Maar dat mag alleen op je bovenlichaam.
- 28 De lampjes mogen dus niet op je hoofd.
- 29 En ook niet aan je armen of benen. ③

Foto: ANP/Piroschka van de Wouw

De actie heet: 'Zet je licht aan!'

30 De actie

- 31 Veel scholen doen mee aan de actie.
- 32 Je neemt je fiets dan mee naar school.
- 33 Daar wordt hij nagekeken.
- 34 Er wordt gecontroleerd of je licht goed is.
- 35 Zorg dus voor goed licht op je fiets.
- 36 En zet het aan! ④

Bron: jeugdjournaal.nl, anwb.nl, rijksoverheid.nl, fietsverlichtinglaatzien.nl, rovl.nl

Woordenlijst

'Dat moet anders,' zegt **de ANWB**.

de ANWB = de ANWB houdt zich voor mensen bezig met het verkeer, vrije tijd en vakantie

Dan **is de kans kleiner** dat je wordt **aangereden**.

de kans is klein = dat kan niet zo snel gebeuren

aanrijden = rijdend tegen iemand aanbotsen

De actie

Veel scholen doen mee aan de actie.

Je neemt je fiets dan mee naar school.

Daar **wordt** hij nagekeken.

Er **wordt** gecontroleerd of je licht goed is.

Zorg dus voor goed licht op je fiets.

En zet je licht aan!

Bron: Nieuwsbegrip, CED groep

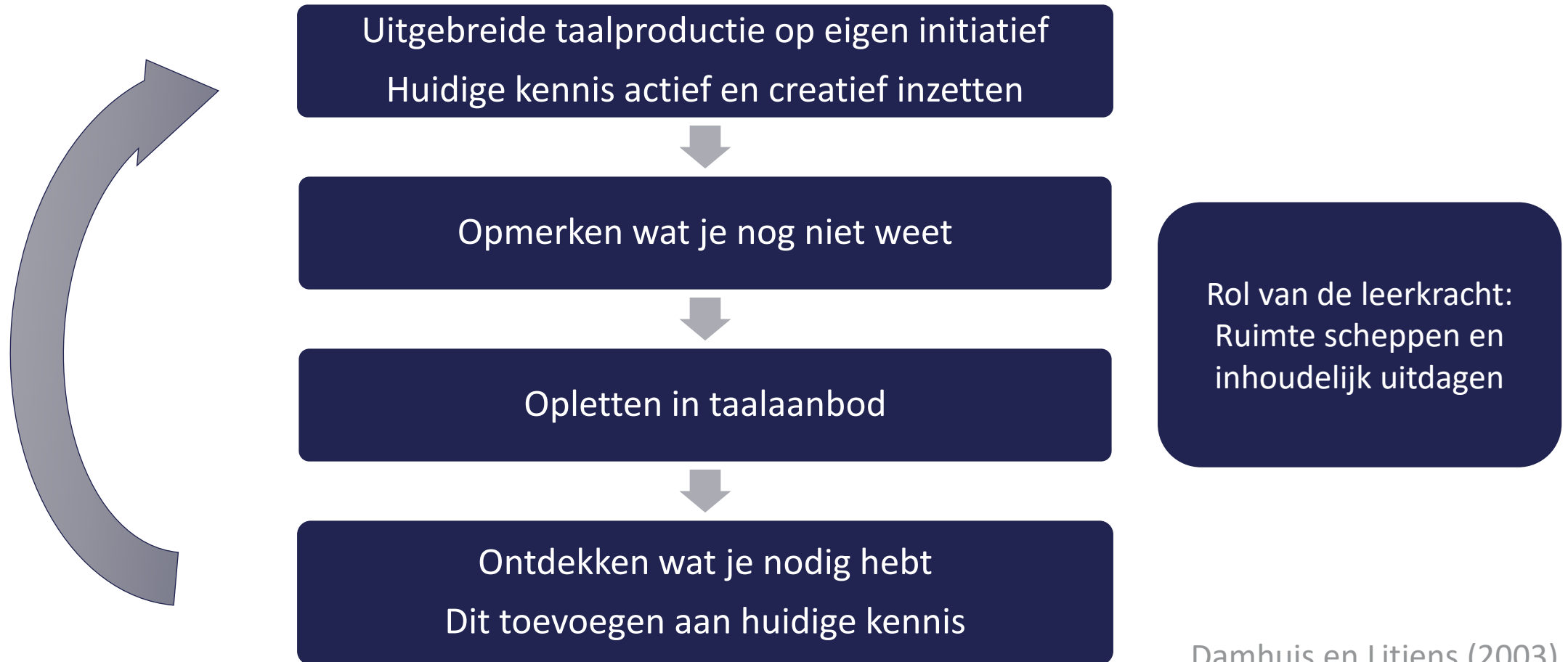
Zie ook: Gibbons, 2015

Tip

Geef leerlingen veel taalruimte

Het taalleermechanisme

Damhuis en Litjens (2003)

Zie ook: lowan.nl/taaldenkgesprekken

Tip

Bouw routines in bij je woordenschataanbod

Voorbeelden van routines

1. Bied zelfstandig naamwoorden altijd aan inclusief lidwoord.
2. Benoem waar relevant de meervoudsvorm van zelfstandig naamwoorden ('de vleugel, een vogel heeft twee vleugels').
3. Bied bijvoeglijk naamwoorden en bijwoorden direct in een zin aan ('breekbaar, het ei is breekbaar').
4. Gebruik bij het aanbieden en inoefenen van werkwoorden zowel het hele werkwoord als een vervoeging in een zin ('vliegen, de vogel vliegt in de lucht').

Tip

Bekijk je (taal)aanbod door een grammaticale bril

SPECIFIEKE DOELEN VAN DIT THEMA

Leerlingen leren:

- basiswoorden met enkele algemene schooltaalwoorden (bijvoorbeeld het kenmerk, het materiaal, de volgorde, het apparaat.)
- dat kamers en objecten een eigen functie (kunnen) hebben.
- dat er verschillende soorten huizen zijn in Nederland en in andere landen.
- dat een huis gebouwd is met bouwmaterialen en gereedschappen, door vakmensen.

KENNIS- EN VAARDIGHEIDSNIVEAUS VAN DIT THEMA

BEGRIJPEN EN ONTHOUDEN

- Leerlingen kennen de functies en indeling van huizen in Nederland.
- Leerlingen begrijpen hoe huizen in Nederland gebouwd zijn en waarom (vorm en bouwmaterialen).
- Leerlingen weten hoe een huis gebouwd wordt en door wie (bouwmaterialen, gereedschappen en beroepen).

CREËREN

- Leerlingen maken een moodboard van een kamer.
- Leerlingen maken in gezamenlijk overleg een minihuis.
- Leerlingen maken

Leerlingen:

- kunnen in het Nederlands vertellen waar ze wonen
- kunnen aan de hand van een woontijdlijn vertellen over hun woonsituatie vroeger en nu
- kunnen hun droomhuis vormgeven en beschrijven
- weten hoe huizen gebouwd worden en door wie
- vergelijken huizen in Nederland met huizen in het land van herkomst
- leggen de relatie tussen omstandigheden en woonvorm

in Nederland, in de moedertaal en/of in het Nederlands.

Afhankelijk van het niveau, kunnen leerlingen:

- hun voorkeuren met betrekking tot wonen en inrichting beargumenteren.
- in hun moedertaal iets schrijven voor leeftijdsgenoten over wonen in Nederland.

ANALYSEREN

- Leerlingen vergelijken huizen in Nederland met huizen in het land van herkomst.
- Leerlingen leggen de relatie tussen omstandigheden (bijv. inkomsten, locatie) en woonvorm.

EVALUEREN

- Leerlingen geven op hun niveau, meer of minder specifiek, hun mening over verschillende inhoud van het thema.
- Leerlingen evalueren hun nieuwe woordkennis.

- Tweetallen maken in overleg een ontwerp voor een (droom)huis.

- Leerlingen maken gezamenlijk een 'wereldwoonkaart', met huizen in verschillende landen.

- Gevorderde leerlingen schrijven een brief over wonen in Nederland aan een vriend(in) in het land van herkomst.

Bron: Wereld
vol Woorden
thematisch

Vroeger woonde ik in Bali.
ik woonde met mijn moeder en broer.
mijn huis was 3 verhalen.
mijn huis had heel veel ramen.

nu woon ik in Amstelveen
ik woon met mijn broer en moeder.
mijn huis is groot en mooi.
mijn huis heeft vier kamers en balkon.

later ga ik in Amstelveen wonen.
later wil ik op de zee gaan wonen.
ik wil een huis met glijbaan en heel grote kamer.

Stimuleren van (grammaticale) taalontwikkeling

Kansen voor impliciet leren

Taal gebruiken bij uitnodigende activiteiten.

- Rijke, talige context
- Betekenisvolle, taalrijke interactie, bijvoorbeeld in spel en gesprek

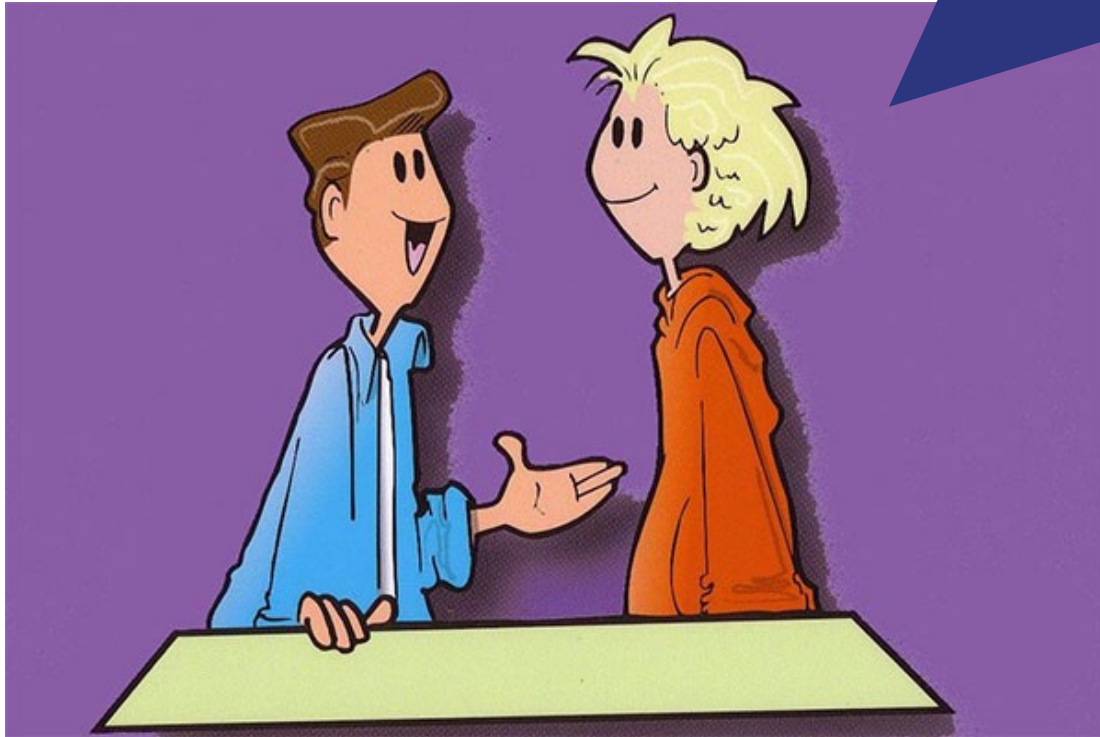
Expliciet aanbod

Expliciete aandacht voor hoe je zo duidelijk zegt wat je zeggen wilt.

- Doelgerichte aandacht voor grammaticale verschijnselen (woordvorming, zinsbouw, functiewoorden)
- Didactisch opbouw van begrijpen naar produceren

Impliciet waar mogelijk, expliciet waar nodig
(Ruimte voor nieuwe talenten, PO raad).

Wat moeten jouw leerlingen
leren over verkleinwoorden?

tip

Werk van betekenis en functie naar vorm

tip

**Bouw op van begrijpen naar gebruiken
(en: weet wanneer je moet stoppen!)**

Didactische opbouw expliciet aanbod

Receptief	
Stap 1	De leerkracht biedt aan, de leerlingen luisteren
Stap 2	De leerkracht biedt aan, de leerlingen reageren met een handeling
Reproductief	
Stap 3	De leerkracht biedt aan, de leerlingen zeggen na
Productief	
Stap 4	De leerkracht vraagt, de leerlingen geven antwoord
Stap 5	De leerkracht geeft een open opdracht, de leerlingen vragen/antwoorden zelf

Bron: Coenen en Nout, 2013

tip

Maak grammaticale structuren visueel

Didactiek: Zien is Snappen

- NT2-grammatica: focus op betekenis
- Aandacht voor woordvorming en zinsbouw
- Kleuren voor zinsdelen
- Visueel maken: Zien is snappen!

Bron: Coenen en Heijdenrijk (2010)

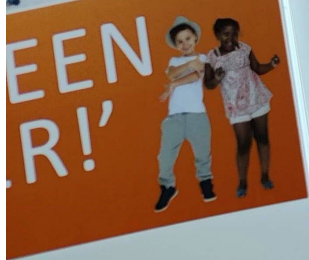
Kleurengrammatica in ZiS

Kleuren om **zinsdelen** aan te geven:

Geel	personen (<i>wie?</i>)
Bruin	dieren en dingen (<i>wat?</i>)
Rood	handelingen (<i>doet?</i>)
Paars	plaats (<i>waar en waarheen?</i>)
Oranje	tijd (<i>wanneer?</i>)
Groen	hoedanigheid en maat (<i>hoe? hoeveel?</i>)

THEMAT

EEN
R!

de zon

is

nooit

ijskoud

in Brazilië

schijnt

bijna nooit

koud

in Japan

hagelt

soms

warm

in Colombia

stormt

heet

in Eritrea

vriest

bijna altijd

in Syrië

sneeuwt

altijd

in Nederland

regent

het

vaak

tip

**Werk je met Wereld vol Woorden?
Haal lesideeën uit het leerstofoverzicht grammatica**

	Huis	Stad	Weer	Feest	Hatsjoe	Boek	Vogel	Maltid	Water
Lidwoord en aanw. vnw.	X				X				X
Zelfst nw., meervoud		X			X		X		
Verkleinwoord	X			X				X	
Samenstelling	X		X			X			
Pers. en bezittelijk vnw			X			X		X	
Bijvoeglijk naamwoord				X		X		X	
Werkwoord		X			X				X
Plaatsbepaling		X		X			X		
Tijdsbepaling				X			X		X
Zinnen maken	X		*	X	*	X		X	X
Er (tel, plaats, spring)		X					X		X

Bron: [Grammatica bij Wereld vol Woorden](#)

Grammatica bij Wereld vol Woorden thematisch

Beheer

Maak aan ▾

Tijdljn

Discussies

Vragen

Bestanden

Leden

Welkom in de grammaticagroep! Je vindt hier het leerstofoverzicht grammatica bij de thema's van Wereld vol Woorden.

Materialen

Het leerstofoverzicht bestaat uit:

- Een handleiding voor leerkrachten
- Een introductievideo met uitgebreide uitleg over het leerstofoverzicht
- Lessuggesties bij ieder thema van Wereld vol Woorden

Bij sommige thema's vind je daarnaast:

- Themaposters in de kleuren van Zien is Snappen
- Materialen bij de lessuggesties

977 leden

Denken over differentiatie

Fundamenten

Focus op betekenis van kernbegrippen

Doel: receptieve beheersing

Basis

Focus op betekenis en vorm

Opbouw vanuit expliciete didactiek: receptief > reproductief > productief

Uitbreiding

Herhaling basisaanbod, met focus op productief taalgebruik

Uitbreiding, o.a. met aanbod Bovenkamer

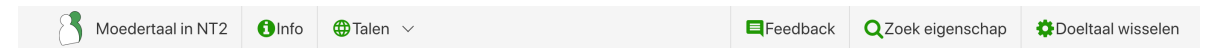

tip

Wees nieuwsgierig naar de thuistalen van leerlingen

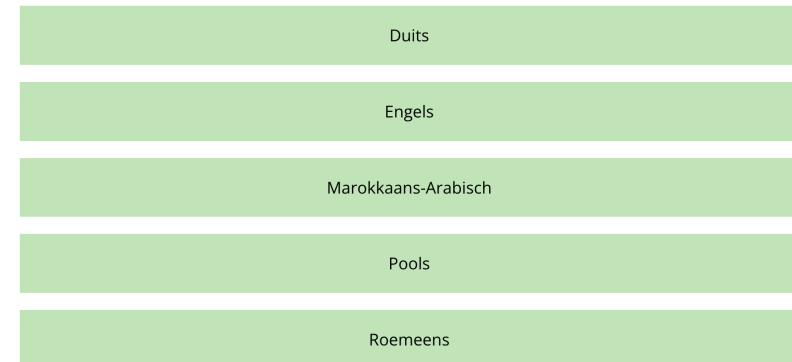
Thuistalen

- Samenstellingen: in het Spaans komt het specifieke achter het grondwoord: ave de rapiña
- Lidwoorden: het Turks kent alleen een onbepaald lidwoord (een)
- Bijvoeglijk naamwoorden: in het Arabisch komen deze achter het zelfstandig naamwoord

Welkom

Welkom in de app van Moedertaal in NT2 (MoedINT2). Hier zijn moedertaalspecifieke problemen en kansen bij het leren van Nederlands te vinden, voor verschillende talen. Klik op de talen in het menu om de belangrijkste verschillen te zien tussen het Nederlands en de betreffende moedertaal. [Lees meer](#).

Bron: www.moedint2.nl

Grammatica uit de taalmethode

Didactische opbouw expliciet aanbod

Receptief	
Stap 1	De leerkracht biedt aan, de leerlingen luisteren
Stap 2	De leerkracht biedt aan, de leerlingen reageren met een handeling
Reproductief	
Stap 3	De leerkracht biedt aan, de leerlingen zeggen na
Productief	
Stap 4	De leerkracht vraagt, de leerlingen geven antwoord
Stap 5	De leerkracht geeft een open opdracht, de leerlingen vragen/antwoorden zelf

Bron: Coenen en Nout, 2013

★ **OPDRACHT 1** Vul het **zelfstandig** naamwoord in.
Schrijf ook het **lidwoord** op.

★ **OPDRACHT 3**

Schrijf de **zelfstandige** naamwoorden in de goede rij.
Schrijf ook de **lidwoorden** op.

enkelvoud

meervoud

De vrolijke jongen lacht.

Bron: Staal 2, Malmberg

Lesdoel

Ik kan een tekst nakijken met de blauwe en de rode bril.

Uitleg

→ Met de Nakijkaart Schrijven kijk je stap voor stap je tekst na.

1 Kijk de tekst na met de blauwe bril.

- Klinken de zinnen goed?
- Onderstreep met **blauw** wat niet goed klinkt.

2 Kijk de tekst na met de rode bril.

- Begint elke nieuwe zin met een hoofdletter?
- Eindigt elke zin met een punt, uitroepteken of vraagteken?
- Zijn de woorden goed geschreven?
- Twijfel je? Vraag het aan de leerkracht of zoek het op.
- Onderstreep met **rood** wat niet klopt.

2 a Kijk de tekst eerst na met de **blauwe** bril.

b Kijk de tekst nu na met de **rode** bril.

Geschiedenis van de bril

brillen bestaan al heel lang.
De eerste brillen er zagen wel heel anders uit.
je moest bril zelf vasthouden aan een stokje.
Er ook brillen die je op je neus kon vastknijpen
Net alsof je een wasknijper op op je neus had!

Josée Coenen

De bovenkamer

*een kleurrijke grammatica
van het Nederlands*

bazalt

Vragen?

Hanna Kuijs – hanna@kleurrijketaal.nl

Verder kijken en lezen

- Visie op goed onderwijs aan nieuwkomers: Ruimte voor nieuwe talenten
- www.lowan-po.nl > Groep: Grammatica bij Wereld vol Woorden thematisch
- Expliciete NT2-grammatica: Zien is Snappen & De Bovenkamer
- Podcastaflevering Docent NT2: Hoe belangrijk is grammatica nu eigenlijk?